

УДК 35.07:316.4.06

DOI: 10.35432/tisb342025342091

Комаха Лариса*д.філос.наук, професор, директор**Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби**Київський національний університет імені Тараса Шевченка**<https://orcid.org/0000-0002-8474-372X>**e-mail: l_komakha@knu.ua*

РОЛЬ ПАСІОНАРНОСТІ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТІЙКОСТІ ТА ЗГУРТОВАНOSTІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ПІСЛЯ КРИЗОВИХ ЯВИЩ

У статті досліджується феномен пасіонарності як ключового ресурсу забезпечення стійкості та згуртованості територіальних громад у посткризових умовах. Автор обґрунтовує, що кризові явища – від воєнних конфліктів і соціально-економічних потрясінь до пандемій та природних катастроф – вимагають від місцевих спільнот нових механізмів самоорганізації та мобілізації ресурсів. Пасіонарність у цьому контексті розглядається не лише як індивідуальна якість особистості, що характеризується високим рівнем мотивації, ініціативності та готовності до подолання труднощів, але і як колективний ресурс, що формує соціальний капітал, довіру та солідарність між членами громади.

Здійснено комплексний аналіз психологічних, соціальних і культурних аспектів пасіонарності, що в сукупності визначають її роль у процесах консолідації громади. Показано, що психологічна готовність до дії сприяє ініціативності та здатності членів громади брати відповідальність у кризових ситуаціях; соціальний капітал забезпечує налагоджену комунікацію та довіру; а соціокультурна інтеграція формує ціннісну основу колективної ідентичності. Саме взаємодія цих складових дозволяє громадам швидко адаптуватися, ефективно координувати зусилля та забезпечувати довгострокову стійкість.

На прикладах українських територіальних громад продемонстровано, що високий рівень пасіонарності сприяє активізації волонтерських рухів, реалізації громадських ініціатив, розвитку механізмів «бюджету участі» та формуванню партнерств між владою, громадськими організаціями та бізнесом. Зарубіжні дослідження підтверджують значення соціального капіталу та довіри як чинників колективної мобілізації й солідарності. Особливу увагу приділено впливу повномасштабної війни в Україні, яка стала каталізатором інституціалізації локальних ініціатив і трансформації спонтанних проявів пасіонарності у сталі управлінські практики. Така інституціалізація дозволяє громадам не лише ефективно реагувати на поточні виклики, але й закладати фундамент для стратегічного відновлення. Водночас це створює нові виклики для публічного управління щодо інтеграції цих низових рухів у загальну систему врядування.

У статті сформульовано висновок, що роль пасіонарності полягає у перетворенні індивідуальної активності на колективну силу, здатну забезпечити життєздатність громади навіть у найскладніших умовах. Для органів публічної влади важливо створювати інституційні, освітні та комунікаційні механізми підтримки цього ресурсу. Перспективи розвитку пасіонарності визначаються трьома векторами: інституціалізацією локальних ініціатив, інтеграцією цифрових інструментів та міжнародною співпрацею, що відкриває нові можливості для відновлення та сталого розвитку територіальних громад у післякризовий період.

Ключові слова: пасіонарність, територіальна громада, стійкість, згуртованість, соціальний капітал, колективна мобілізація, криза, відновлення та відбудова, публічне управління.

Larysa Komakha

*Doctor of Philosophy, Professor, Director of
the ESI of Public Administration and Civil Service
Taras Shevchenko National University of Kyiv
<https://orcid.org/0000-0002-8474-372X>
e-mail: l_komakha@knu.ua*

THE ROLE OF PASSION IN ENSURING THE RESILIENCE AND COHESION OF TERRITORIAL COMMUNITIES AFTER CRISIS PHENOMENA

The article explores the phenomenon of passionarity as a key resource for ensuring the stability and cohesion of territorial communities in post-crisis conditions. The author argues that crisis phenomena - from military conflicts and socio-economic shocks to pandemics and natural disasters - require local communities to develop new mechanisms for self-organization and resource mobilization. Passionarity in this context is considered not only as an individual quality of a person, characterized by a high level of motivation, initiative and readiness to overcome difficulties, but also as a collective resource that forms social capital, trust and solidarity between community members. A comprehensive analysis of the psychological, social and cultural aspects of passionarity has been carried out, which together determine its role in the processes of community consolidation. It is shown that psychological readiness for action contributes to initiative and the ability of community members to take responsibility in crisis situations; social capital provides established communication and trust; and socio-cultural integration forms the value basis of collective identity. It is the interaction of these components that allows communities to adapt quickly, effectively coordinate efforts and ensure long-term sustainability.

Using examples of Ukrainian territorial communities, it is demonstrated that a high level of passionarity contributes to the activation of volunteer movements, the implementation of public initiatives, the development of "participatory budget" mechanisms and the formation of partnerships between authorities, public organizations and business. Foreign studies confirm the importance of social capital and trust as factors of collective mobilization and solidarity. Particular attention is paid to the impact of the full-scale war in Ukraine, which became a catalyst for the institutionalization of local initiatives and the transformation of spontaneous manifestations of passionarity into sustainable management practices.

The article concludes that the role of passionarity lies in transforming individual activity into a collective force capable of ensuring the viability of the community even in the most difficult conditions. It is important for public authorities to create institutional, educational and communication mechanisms to support this resource. The prospects for the development of passionarity are determined by three vectors: the institutionalization of local initiatives, the integration of digital tools and international cooperation, which opens up new opportunities for the recovery and sustainable development of territorial communities in the post-crisis period.

Keywords: passionarity, territorial community, resilience, cohesion, social capital, collective mobilization, crisis, reconstruction and recovery, public administration.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. У сучасних умовах децентралізації та активізації локальних ініціатив у територіальних громадах України особливо актуальною стає проблема забезпечення їхньої стійкості та згуртованості після кризових явищ. Кризові явища, до яких відносяться соціально-економічні потрясіння, воєнні конфлікти, природні катастрофи, пандемії та інші форми дестабілізації, формують підвищену потребу у мобілізації внутрішніх ресурсів громади для відновлення її функціональної цілісності. У цьому контексті поняття пасіонарності набуває ключового значення як визначального чинника активізації колективних дій, формування соціальної солідарності та розвитку потенціалу громад для саморегуляції.

Пасіонарність у соціологічному та психологічному розумінні характеризується високим рівнем внутрішньої мотивації до діяльності, здатністю до системної ініціативи та готовністю діяти всупереч значним труднощам. Вона визначає індивідуальну та колективну здатність до інноваційного мислення, мобілізації ресурсів та ефективного реагування на непередбачувані обставини. У територіальних громадах пасіонарність виступає як фактор соціальної інтеграції, що підвищує рівень довіри між мешканцями та створює умови для колективного вирішення проблем [1].

Однією з основних проблем сучасних територіальних громад є недостатнє розуміння механізмів формування пасіонарного потенціалу та його реалізації у процесі подолання кризових явищ. Незважаючи на те, що вітчизняні та зарубіжні дослідження зосереджені на феномені пасіонарності у психології, соціології та політичних науках, недостатньо уваги приділяється системному аналізу її ролі у забезпеченні стійкості громад після криз. Зокрема, існує потреба у виявленні взаємозв'язків між рівнем пасіонарності та соціально-економічною ефективністю локальних спільнот, а також у розробці практичних рекомендацій для органів місцевого самоврядування щодо стимулювання активності громадян.

У сучасних умовах глобалізації, технологічної трансформації та непередбачуваних викликів, роль пасіонарності стає стратегічним ресурсом, здатним забезпечувати адаптивність громад та підвищувати їхню резильєнтність. Ігнорування цього аспекту може призвести до зниження соціальної згуртованості, послаблення місцевого самоврядування та збільшення соціальної вразливості в умовах криз. Водночас глибинне розуміння сутності пасіонарності та її впливу на функціонування громад дозволяє сформувати науково обґрунтовані моделі управлінського впливу та соціальної підтримки, які здатні підвищити ефективність відновлювальних процесів та забезпечити стійкий розвиток територіальних громад у довгостроковій перспективі.

Таким чином, вирішення проблеми забезпечення стійкості та згуртованості територіальних громад через розвиток пасіонарності стає надзвичайно актуальним у контексті сучасних соціально-політичних та економічних трансформацій, потребує системного наукового підходу та інтеграції міждисциплінарних знань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Аспекти формування та реалізації пасіонарного потенціалу в територіальних громадах досліджувалися у працях таких українських науковців, як Л. Найдьонова [2], Т. Стешенко [3], Д. Палатна [4], А. Головка [5], Я. Іванова [1]. У зарубіжній науці проблематика пасіонарності та мобілізації локальних спільнот висвітлювалася у працях Р. Путнам [6], Ф. Олсон [7], С. Гідденс [8]. Водночас більшість досліджень зосереджена на психологічному, соціальному та соціокультурному вимірах пасіонарності. Питання ж управління цим потенціалом у період невизначеності, кризових явищ та трансформацій, пов'язаних з процесами відбудови та відновлення, розроблені лише частково і залишаються несистематизованими. Зазначене створює потребу у систематичному аналізі як теоретичних підходів, так і практичних інструментів стимулювання пасіонарності у громадах.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є наукове обґрунтування ролі пасіонарності у забезпеченні стійкості та згуртованості територіальних громад після кризових явищ, у період відбудови та відновлення, задля визначення механізмів її практичного стимулювання у системі публічного управління. Реалізація цієї мети дозволяє не лише розширити теоретичне розуміння феномену пасіонарності, але й створити підґрунтя для розробки конкретних рекомендацій для органів місцевого самоврядування щодо підвищення соціальної мобільності громад.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Пасіонарність у територіальних громадах виступає інтегративним явищем, що поєднує психологічні, соціальні та культурні компоненти і визначає здатність

громади до активного та цілеспрямованого реагування на зовнішні та внутрішні виклики. Дане явище охоплює як індивідуальні характеристики членів громади, так і колективні властивості спільноти, що проявляються у кризових та нестабільних умовах.

Психологічний аспект пасіонарності, як зазначає Іванова Я. В. [1], проявляється у мотиваційних ресурсах особистості та здатності до активної ініціативної діяльності, прийняття рішень у нестандартних ситуаціях та адаптації до соціальних змін [1]. Зазначений аспект визначає, наскільки члени громади можуть швидко реагувати на зміни та брати на себе відповідальність за колективні дії.

Соціальний аспект пасіонарності відображає здатність громади до кооперації та мобілізації ресурсів для досягнення спільних цілей. Путнам Р. Д. [6] підкреслює, що високий рівень соціального капіталу забезпечує довіру між членами громади, ефективну комунікацію та здатність до колективної дії навіть у кризових ситуаціях. Зазначене підтверджує, що пасіонарність не є лише психологічним феноменом окремих осіб, а функціонує як колективний ресурс громади, що формує її стійкість та згуртованість.

Культурний аспект, за Головка А. [5], включає цінності, традиції, моральні норми та символічні практики, які інтегрують членів громади та сприяють формуванню спільної ідентичності. Соціокультурна згуртованість дозволяє створювати умови для реалізації пасіонарного потенціалу, забезпечуючи мотивацію до участі у колективних ініціативах та підтримку взаємних соціальних зв'язків [3].

Таким чином, концептуальні засади пасіонарності дозволяють визначити її ключову роль у формуванні стійкості громади через поєднання ініціативності членів, мобілізаційної спроможності та рівня довіри між учасниками соціальної спільноти. Здатність громади до активної взаємодії, швидкого реагування на кризові явища та ефективного використання внутрішніх ресурсів стає визначальною умовою для забезпечення її довгострокової стійкості та згуртованості.

На основі сучасних наукових досліджень можна констатувати, що пасіонарність є комплексним явищем, яке одночасно проявляється на індивідуальному та колективному рівнях. Вона об'єднує психологічну готовність до дії, соціальні механізми кооперації та культурні засади, що забезпечують інтеграцію членів громади та формування соціальної ідентичності. Саме ця комплексна взаємодія визначає здатність територіальної громади не лише переживати кризові явища, але й активно реагувати на них, знаходити шляхи вирішення проблем та створювати нові можливості для розвитку.

Пасіонарність виступає ключовим чинником, що визначає здатність територіальної громади до активного реагування на кризові явища та сприяє її довгостроковій стійкості. Здатність громади мобілізувати внутрішні ресурси, організовувати колективні дії та координувати зусилля членів спільноти формується через взаємодію психологічних, соціальних і культурних компонентів пасіонарності. Високий рівень соціального капіталу, як зазначає Путнам Р. Д. [6], забезпечує ефективну комунікацію та довіру між членами громади, що дозволяє швидко приймати колективні рішення і уникати соціальних конфліктів. Психологічна готовність членів громади, підкреслена Івановою Я. В. [1], проявляється у здатності до ініціативності, самостійного прийняття рішень та адаптації до нестабільних умов.

У свою чергу, соціокультурна інтеграція, що включає цінності, традиції та моральні норми, як відзначає Головка А. [5], забезпечує формування спільної ідентичності та згуртованості, що є передумовою колективної мобілізації під час кризових явищ. Через синергію цих компонентів пасіонарності громада отримує здатність до швидкої адаптації, організованого реагування на виклики та підтримання стабільності соціальної структури.

Для наочного відображення взаємозв'язку пасіонарності та стійкості громади пропонується рис. 1, який ілюструє, як психологічна готовність, соціальний капітал та соціокультурна інтеграція взаємодіють для забезпечення мобілізаційної здатності громади та

її колективної стійкості.

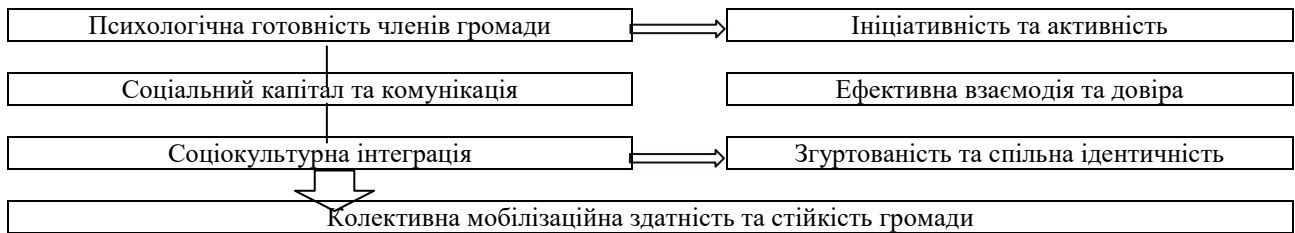

Рис 1. Взаємозв'язок пасіонарності та стійкості громади

Джерело: авторська розробка

Рис. 1 демонструє, що стійкість та здатність громади долати кризові явища виникає саме на перетині психологічної, соціальної та культурної складових пасіонарності. Здатність до колективних дій формується як наслідок взаємопідсилюючих ефектів цих складових, що створює умови для стабільного функціонування громади в умовах невизначеності.

Дослідження українських і зарубіжних науковців підтверджують, що рівень пасіонарності безпосередньо впливає на стійкість та згуртованість територіальних громад. Т. Стешенко [3] у своїй роботі показує, що громади з високим рівнем соціальної активності та мотивації членів ефективніше долають кризові явища та мають більшу здатність до колективного прийняття рішень. Іванова Я. В. [1] підкреслює, що психологічна готовність членів громади сприяє швидкій адаптації та ініціативності у відповідь на соціальні та економічні виклики.

Зарубіжні дослідження, зокрема Путнам Р. Д. [6] та Олсон Ф. [7], свідчать, що високий рівень соціального капіталу та довіри у громадах стимулює активну участь у колективних ініціативах, що підвищує їхню стійкість під час криз. При цьому соціокультурна згуртованість, як показує Головка А. [5], забезпечує підтримку спільних цінностей та моральних норм, що зміцнює колективну ідентичність та довгострокову стабільність спільноти.

На основі аналізу досліджень запропоновано табл. 1, що демонструє приклади проявів пасіонарності та її впливу на стійкість і згуртованість громад у різних контекстах.

Таблиця 1

Вплив проявів пасіонарності на стійкість та згуртованість громад

Громада / дослідження	Основні прояви пасіонарності	Результат для стійкості громади
Українська громада (Стешенко Т. В. [3])	Активна участь мешканців у громадських проектах, швидка мобілізація ресурсів	Висока здатність до подолання криз, ефективна колективна координація
Українська громада (Іванова Я. В., [1])	Ініціативність, психологічна готовність до ризику	Підвищена адаптивність, швидка реакція на зміни
США, місцеві громади [6]	Соціальний капітал, довіра, активна комунікація	Підвищена колективна ефективність, згуртованість
США, групи громад [7]	Кооперація та колективна організація	Ефективне вирішення колективних проблем, стабільність
Українська громада [5]	Соціокультурна інтеграція, спільні цінності	Підтримка моральних норм, стійкість та ідентичність громади

Джерело: авторська розробка

Аналіз представлених даних демонструє, що прояви пасіонарності у громадах безпосередньо корелюють із рівнем їхньої стійкості та здатності до згуртованої колективної дії. Українські громади, де мешканці активно залучені до громадських ініціатив і проявляють психологічну готовність до ініціативної діяльності, характеризуються швидшою адаптацією до кризових явищ і ефективнішою координацією ресурсів. Зарубіжні дослідження

підтверджують, що соціальний капітал, довіра та налагоджена комунікація стимулюють активну участь членів громади у колективних процесах, що підвищує їхню колективну ефективність і стабільність.

Особливо важливим є поєднання психологічної готовності, соціальної взаємодії та соціокультурної інтеграції, яке забезпечує синергетичний ефект у розвитку стійкості громади. Соціокультурна згуртованість підтримує спільні цінності та моральні норми, що формує колективну ідентичність та підсилює здатність громади до саморегуляції. В результаті такі громади не лише ефективніше долають кризові явища, але й демонструють високий рівень соціальної згуртованості, що сприяє довгостроковому розвитку та стабільності.

Таким чином, таблиця демонструє, що пасіонарність є ключовим ресурсом для територіальних громад, який реалізується через взаємодію індивідуальних, соціальних та культурних компонентів і визначає їхню здатність до колективного реагування, мобілізації ресурсів та підтримки стійкості у складних умовах. Результати аналізу підтверджують важливість системного підходу до стимулювання пасіонарності на рівні місцевого самоврядування, що може слугувати основою для розробки практичних стратегій підвищення ефективності громадських процесів.

Ефективність пасіонарності громади значною мірою залежить від системного підходу до її стимулювання та розвитку, який поєднує психологічні, соціальні та культурні складові. Практичні інструменти стимулювання можуть бути поділені на кілька взаємопов'язаних напрямів, які реалізуються органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями.

Першим ключовим інструментом є створення умов для активної участі громадян у житті громади через залучення до різноманітних громадських ініціатив, проєктів та програм. Наприклад, у Чернівецькій області було реалізовано програму «Громадський бюджет», яка дозволила мешканцям подавати власні проєкти та голосувати за них, стимулюючи ініціативність та залучення до колективних рішень [9].

Другим інструментом є формування та розвиток мережі комунікацій і соціальної взаємодії. Регулярні публічні обговорення, форуми, онлайн-платформи для зворотного зв'язку та громадські слухання створюють умови для обміну інформацією, підвищують рівень довіри та зміцнюють соціальний капітал громади. Так, у Литві практика використання онлайн-платформ для обговорення муніципальних ініціатив значно підвищила активність мешканців у прийнятті рішень на місцевому рівні [3].

Третім інструментом є культурно-освітні заходи, що формують спільні цінності та моральні норми, підсилюючи соціокультурну згуртованість. Проведення спільних фестивалів, освітніх програм, тренінгів з лідерства та волонтерства сприяє формуванню почуття приналежності до громади та колективної відповідальності. Наприклад, у Львівській області реалізуються культурні проєкти, що поєднують історичну спадщину та волонтерську діяльність, стимулюючи активність мешканців та підвищуючи згуртованість [10].

Ще одним важливим інструментом є системне заохочення та мотивація активних громадян. Визнання лідерів громадської думки, надання грантів на реалізацію ініціатив, публічне відзначення досягнень членів громади створюють стимул до активної участі. Досвід німецьких муніципалітетів показує, що система локальних премій та грантів для ініціативних груп ефективно підвищує рівень колективної активності та посилює вплив пасіонарності на стійкість громади [6].

Застосування цих інструментів у комплексі дозволяє створити середовище, у якому прояви пасіонарності не лише підтримуються, але й розвиваються. Синергія психологічної готовності, соціальної взаємодії та культурної інтеграції формує міцний фундамент для мобілізації ресурсів, активної участі громадян та підвищення стійкості територіальної громади у кризових умовах.

Пасіонарність є не лише індивідуальною характеристикою членів громади, а й колективним ресурсом, який забезпечує інтеграцію соціальних, культурних та психологічних компонентів у єдину систему взаємодії. На основі досліджень можна констатувати, що громади з високим рівнем пасіонарності демонструють більшу здатність до координації дій, підтримки спільних цінностей та колективної відповідальності.

Згуртованість громади проявляється у здатності її членів спільно реагувати на кризові ситуації, об'єднувати ресурси та мобілізувати соціальні зв'язки для досягнення спільних цілей. Іванова Я. В. підкреслює, що психологічна готовність та активна ініціативність мешканців формують ядро колективної мобілізації, що дозволяє громадам адаптуватися до змін і швидко відновлювати соціальну рівновагу [1].

Соціальний аспект пасіонарності, як зазначає Путнам Р. Д., визначається рівнем довіри та взаємодії між членами громади, що є основою ефективної комунікації та прийняття колективних рішень [6]. Довіра між мешканцями забезпечує можливість спільного вирішення проблем, навіть у складних умовах, підвищуючи стійкість громади як системи.

Культурна складова, що включає цінності, традиції та моральні норми, інтегрує членів громади та формує її соціальну ідентичність. Головка А. відзначає, що соціокультурна згуртованість сприяє підсиленню колективної відповідальності та підтримки членів громади у кризових ситуаціях [5]. Взаємодія цих складових формує комплексну основу, яка забезпечує здатність громади не лише реагувати на кризові явища, але й ефективно адаптуватися до тривалих змін у соціальному та економічному середовищі.

Таким чином, пасіонарність виступає інтегративним ресурсом громади, що забезпечує взаємопідсилюючу дію психологічної, соціальної та культурної складових. Вона сприяє зміцненню соціальної згуртованості, формує колективну відповідальність та підвищує здатність громади до стабільного функціонування у умовах невизначеності.

Пасіонарність територіальної громади виявляється особливо критичною у періоди кризових явищ, коли традиційні інституційні механізми можуть виявитися недостатньо ефективними. Дослідження українських громад демонструють, що високий рівень колективної активності, ініціативності та соціальної згуртованості дозволяє швидко мобілізувати ресурси, організувати волонтерські та допоміжні ініціативи і мінімізувати негативні наслідки криз.

Наприклад, під час пандемії COVID-19 у місті Чернівці активна участь громадських організацій та ініціативних груп, що координували доставку продуктів та ліків малозабезпеченим родинам, демонструвала високий рівень пасіонарності мешканців. Завдяки цьому громада змогла забезпечити соціальну підтримку у критичний період, зменшуючи соціальну напругу та підвищуючи довіру до локальних органів самоврядування [9].

У Київській області ініціативні групи мешканців під час паводків активно організовували евакуацію, створювали центри допомоги постраждалим та координували ремонт інфраструктури. Як відзначає Т. Стещенко, такі прояви пасіонарності забезпечили швидке відновлення життєво важливих процесів у громадах та підвищили їхню здатність до колективного реагування у складних умовах [3].

Особливо показовим є досвід Львівської області, де спільні культурно-освітні та волонтерські проекти під час економічних криз формували соціокультурну згуртованість, підсилюючи готовність мешканців підтримувати одне одного та активно включатися у вирішення спільних проблем. Головка А. підкреслює, що такі практики формують колективну ідентичність та стійкість громад на довгостроковий період [5].

Таким чином, приклади українських громад демонструють, що пасіонарність виступає критично важливим ресурсом у подоланні наслідків кризових явищ. Вона забезпечує не лише оперативну мобілізацію ресурсів та допомогу постраждалим, але й зміцнює соціальну згуртованість, довіру між мешканцями та готовність до колективних дій у майбутньому.

Формування пасіонарності у територіальних громадах значною мірою визначається рівнем організаційної структури та можливістю участі мешканців у колективних процесах. Дослідження свідчать, що громади, які мають чітко організовані платформи для співпраці, ініціативні групи та механізми комунікації, демонструють високий рівень мобілізаційної здатності та здатності до колективної адаптації [11].

Одним із ключових аспектів є створення локальних координаційних центрів або громадських рад, що об'єднують активних мешканців для планування та реалізації спільних проєктів. Такі структури дозволяють системно розподіляти обов'язки, залучати ресурси та координувати дії під час кризових та повсякденних завдань громади. Наприклад, у Вінницькій області функціонують громадські ради, які організовують кооперативні проєкти з благоустрою та соціальної підтримки, що стимулює активність мешканців та зміцнює згуртованість [12].

Важливим елементом є також забезпечення доступності інформації та прозорості процесів прийняття рішень. Онлайн-платформи, відкриті форуми та регулярні публічні обговорення дозволяють мешканцям контролювати реалізацію ініціатив, подавати власні пропозиції та отримувати зворотний зв'язок. Досвід Львівської міської територіальної громади демонструє, що такі механізми підвищують довіру до органів місцевого самоврядування та стимулюють активну участь громадян у колективних процесах [10].

Інтеграція різних організаційних підходів формує основу для розвитку колективної відповідальності та підсилює соціальну згуртованість. Завдяки поєднанню локальних структур, системи комунікацій та участі мешканців громади стають більш адаптивними, здатними до швидкого реагування на зовнішні виклики та підтримки стійкого функціонування соціальної системи.

Розвиток пасіонарності у територіальних громадах вимагає системного підходу, що поєднує інституційні механізми, освітні програми та практичні інструменти стимулювання колективної активності. Одним із базових напрямів є створення стратегічних програм розвитку громадянської участі, що дозволяють органам місцевого самоврядування інтегрувати ініціативи мешканців у систему управління. Зауважує Р. Д. Патнам, що формування «соціального капіталу» через мережу горизонтальних зв'язків та довіри між членами громади значно підсилює здатність до колективної мобілізації [6].

Одним із ключових практичних інструментів є впровадження механізму «бюджету участі», що вже активно використовується в українських громадах. Даний інструмент не лише підвищує прозорість використання фінансових ресурсів, але й стимулює мешканців до формування та просування власних проєктів, що зміцнює почуття колективної відповідальності. Досвід Житомирської міської територіальної громади показує, що реалізація «бюджету участі» дозволила активізувати значну частину населення, сформувавши середовище взаємної підтримки та обміну ідеями [3].

Іншим стратегічним напрямом є розвиток системи місцевих освітніх і просвітницьких програм, які підвищують рівень обізнаності громадян щодо механізмів локального самоврядування, важливості солідарності та участі у спільному прийнятті рішень. Як наголошує А. Головка, освітня складова є фундаментальною для трансформації пасивних членів громади у активних учасників колективного життя [5].

Також необхідним є розвиток партнерств між органами місцевого самоврядування, бізнесом та громадським сектором, які дозволяють акумулювати ресурси та забезпечити комплексну реалізацію ініціатив. Успішний приклад демонструє Львівська міська громада, де співпраця влади та громадських організацій забезпечила впровадження програм соціальної підтримки та розвитку молодіжного підприємництва [10].

Таким чином, стратегічний розвиток пасіонарності у громадах передбачає створення комплексної інфраструктури участі, прозорості та партнерства. Зазначене формує середовище, у якому мешканці відчують власну значимість та готовність колективно діяти

задля досягнення спільних цілей і подолання кризових явищ.

Повномасштабна війна в Україні стала каталізатором мобілізаційних процесів у територіальних громадах, які виявили безпрецедентний рівень пасіонарності. Саме в умовах постійної небезпеки та руйнувань виявляється здатність громад не лише до виживання, але й до стратегічного розвитку через консолідацію соціальних ресурсів, зміцнення горизонтальних зв'язків та формування нових форм солідарності.

Одним із ключових напрямів є трансформація локальних ініціатив у сталі інституційні практики. Волонтерські рухи, що виникли стихійно в перші місяці війни, нині переростають у громадські організації, кооперативи та навіть муніципальні програми підтримки військових і цивільного населення. Зазначене свідчить про те, що пасіонарність переходить із короткотермінових спонтанних проявів у більш тривалі та системні форми. Дослідження Центру економічної стратегії підтверджує, що саме активність громадянських ініціатив є важливим чинником життєздатності громад у прифронтових регіонах [11].

Водночас сучасні виклики вимагають від громад інтеграції цифрових інструментів у процеси мобілізації та координації дій. Використання онлайн-платформ для збору коштів, обміну інформацією та організації волонтерської допомоги створює умови для підвищення швидкості реагування та залучення більшої кількості учасників. Досвід платформи «Повернись живим» демонструє, що цифровізація дозволяє значно розширити масштаби колективної активності [12].

Важливою перспективою є також міжнародна кооперація громад, яка відкриває доступ до додаткових ресурсів і досвіду. Українські громади все активніше залучають грантові програми ЄС, реалізують спільні ініціативи з громадами-партнерами з Польщі, Німеччини та країн Балтії. Зазначене не лише підвищує матеріальні можливості, але й зміцнює соціально-культурний потенціал через обмін практиками стійкості та солідарності [13].

Таким чином, перспективи розвитку пасіонарності українських територіальних громад в умовах війни полягають у переході від стихійної мобілізації до інституалізованих форм громадської активності, у впровадженні цифрових механізмів координації та в міжнародній інтеграції. Зазначене створює передумови для посилення стійкості громад, їхнього відновлення після війни та довгострокового розвитку.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Дослідження проблематики пасіонарності у забезпеченні стійкості та згуртованості територіальних громад після кризових явищ дозволяє зробити низку узагальнень. По-перше, пасіонарність як соціально-психологічний та організаційний феномен виступає ключовим чинником колективної мобілізації та адаптації. Вона формує середовище, у якому мешканці громади здатні подолати індивідуальну апатію та об'єднатися задля досягнення спільних цілей.

Аналіз сучасних досліджень свідчить про багатовимірність цього явища: від енергетичного потенціалу особистості до категорій «соціального капіталу» та громадянської активності. У контексті публічного управління це означає, що пасіонарність є не лише культурним чи історико-філософським феноменом, а й практичним ресурсом управлінських стратегій, який може бути системно культивований і спрямований на досягнення суспільних результатів.

Українські територіальні громади демонструють високий рівень мобілізаційної здатності в умовах війни. Волонтерські рухи, цифрові платформи для взаємодії, громадські ради та бюджети участі стали не тільки інструментами подолання кризових ситуацій, а й механізмами інституалізації пасіонарності. Даний досвід показує, що стійкість громади визначається не лише наявністю ресурсів, а й здатністю членів громади підтримувати горизонтальні зв'язки, довіру та готовність до солідарної дії.

Перспективи розвитку пасіонарності в Україні пов'язані з трьома ключовими

векторами: інституціалізацією локальних ініціатив, інтеграцією цифрових технологій у процеси мобілізації та посиленням міжнародної співпраці. Поєднання цих напрямів забезпечує не лише оперативне реагування на виклики війни, а й створює передумови для стійкого післявоєнного розвитку.

Таким чином, роль пасіонарності у забезпеченні стійкості та згуртованості територіальних громад полягає у перетворенні індивідуальної активності на колективну силу, що здатна забезпечити життєздатність соціальної системи у найскладніших умовах. Для органів місцевого самоврядування та державного управління важливо не лише враховувати зазначений потенціал, але й створювати умови для його підтримки та розвитку через інституційні, освітні та комунікаційні механізми.

Список використаних джерел

1. Іванова Я. В. Адаптивність як психологічний чинник пасіонарності особистості: автореферат на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук. Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського». 2018. 22 с. URL: <https://pdpu.edu.ua/doc/vr/2018/ivanova/aref.pdf> (дата звернення: 21.08.2025).
2. Найдюнова Л. А. Психологічні закономірності розвитку рефлексивних властивостей територіальної спільноти : дисертація на здобуття ступеня доктора наук. Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2013. 336 с. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0513U001325> (дата звернення: 21.08.2025).
3. Стешенко Т. В., Кречик А. С., Кривець О. В. Стійкість територіальних громад в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2025. № 88. С. 197-202. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/pasionarnoe-povedenie-i-ustoychivost> (дата звернення: 21.08.2025).
4. Палатна Д. О. Як мобілізуються територіальні громади. Wissenschaftliche Ergebnisse Und Errungenschaften. 2020. С. 122-124. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/logos/article/view/7618> (дата звернення: 21.08.2025).
5. Головка А. Соціально-економічні і соціально-політичні чинники згуртованості громад. Epistemological Studies in Philosophy Social and Political Sciences. 2020. № 3 (1). С. 148-155. URL: https://www.researchgate.net/publication/343091970_SOCIALNO-EKONOMICNI_I_SOCIALNO-POLITICNI_CINNIKI_ZGURTOVANOSTI_GROMAD_NA_PRIKLADI_ZAHIDNOGO_PRIKORDONNA_UKRAINI (дата звернення: 21.08.2025).
6. Putnam R. D. Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community. Harvard University Press, 2000. URL: https://www.researchgate.net/publication/220879623_Bowling_Alone_The_Collapse_and_Revival_of_American_Community (дата звернення: 21.08.2025).
7. Olson F. The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups. Cambridge University Press, 2002. URL: http://commres.net/wiki/_media/olson.pdf (дата звернення: 21.08.2025).
8. Giddens A. The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration. Polity Press, 1984. URL: http://www.communicationcache.com/uploads/1/0/8/8/10887248/the_constitution_of_society.pdf (дата звернення: 21.08.2025).
9. Програма «Громадські ініціативи Чернівців під час COVID-19». URL: <https://dsp.city.cv.ua/posluhy/inshi-dopomohy/bo-100protsent-zhyttia-chernivtsi> (дата звернення: 21.08.2025).
10. Львівська міська рада. Платформа для участі громадян. URL: <https://city-adm.lviv.ua/news/government/290063-u-lvovi-prezentuvaly-onovlenyi-portal-meshkantsia> (дата звернення: 21.08.2025).

11. Центр економічної стратегії. Офіційний сайт. URL: <https://ces.org.ua> (дата звернення: 21.08.2025).
12. Фонд «Повернись живим». Офіційний сайт. URL: <https://savelife.in.ua> (дата звернення: 21.08.2025).
13. Association of Ukrainian Cities. Офіційний сайт. URL: <https://auc.org.ua/> (дата звернення: 21.08.2025).

References

1. Ivanova, Ya. V. (2018). *Adaptyvnist' yak psykholohichnyy chynnyk pasionarnosti osobystosti* [Adaptability as a psychological factor of personality passionality: abstract for the degree of candidate of psychological sciences]. Extended abstract of candidate's thesis. Odesa: State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky". Retrieved from <https://pdpu.edu.ua/doc/vr/2018/ivanova/aref.pdf> (date of access: 21.08.2025) [in Ukrainian].
2. Naidyonova, L. A. (2013). *Psykholohichni zakonomirnosti rozvytku refleksyvnnykh vlastyvostey terytorial'noyi spil'noty* [Psychological patterns of development of reflexive properties of territorial community]. Doctor's thesis. Kyiv: G. S. Kostyuk Institute of Psychology, National Academy of Sciences of Ukraine. Retrieved from <https://uacademic.info.ua/document/0513U001325> (date of access: 21.08.2025) [in Ukrainian].
3. Steshenko, T. V., Krechyk, A. S., Kryvets, O. V. (2025). *Stiykist' terytorial'nykh hromad v Ukrayini* [Stability of territorial communities in Ukraine]. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu – Bulletin of Uzhgorod National University*, 88, 197-202. Retrieved from <https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/6534/1/%D0%98%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%AF..pdf> (date of access: 21.08.2025) [in Ukrainian].
4. Palatna, D. O. (2020). *Yak mobilizuyut'sya terytorial'ni hromady* [How territorial communities are mobilized]. *Wissenschaftliche Ergebnisse Und Errungenschaften*, 122-124. Retrieved from <https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/6534/1/%D0%98%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%AF..pdf> (date of access: 21.08.2025) [in Ukrainian].
5. Golovka, A. (2020). *Sotsial'no-ekonomichni i sotsial'no-politychni chynnyky z•hurtovanosti hromad* [Socio-economic and socio-political factors of community cohesion]. *Epistemological Studies in Philosophy Social and Political Sciences – Epistemological Studies in Philosophy Social and Political Sciences*, 3 (1), 148-155. Retrieved from <https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/6534/1/%D0%98%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%AF..pdf> (date of access: 21.08.2025) [in Ukrainian].
6. Putnam, R. D. *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. Harvard University Press, 2000. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/220879623_Bowling_Alone_The_Collapse_and_Revival_of_American_Community (date of access: 21.08.2025).
7. Olson, F. *The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups*. Cambridge University Press, 2002. Retrieved from http://commres.net/wiki/_media/olson.pdf (date of access: 21.08.2025).
8. Giddens, A. *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*. Polity Press, 1984. Retrieved from http://www.communicationcache.com/uploads/1/0/8/8/10887248/the_constitution_of_society.pdf (date of access: 21.08.2025).
9. Prohrama «Hromads'ki initsiatyvy Chernivtsiv pid chas COVID-19 [Program "Civic Initiatives of Chernivtsi during COVID-19"]. Retrieved from <https://dsp.city.cv.ua/posluhy/inshidopomohy/bo-100protsent-zhyttia-chernivtsi> (date of access: 21.08.2025) [in Ukrainian].
10. L'vivs'ka mis'ka rada. Platforma dlya uchasti hromadyan [Lviv City Council. Platform

for Citizen Participation]. Retrieved from <https://city-adm.lviv.ua/news/government/290063-u-lvovi-prezentuvaly-onovlenyi-portal-meshkantsia> (date of access: 21.08.2025) [in Ukrainian].

11. Sait «Tsentr ekonomichnoyi stratehiyi» [Site of «Center for Economic Strategy». Retrieved from <https://ces.org.ua/> (date of access: 21.08.2025) [in Ukrainian].

12. Sait Fond «Povernys' zhyvym» [Site of Fond «Return Alive»]. Retrieved from <https://savelife.in.ua> (date of access: 21.08.2025) [in Ukrainian].

13. Sait «Association of Ukrainian Cities» [Site of «Association of Ukrainian Cities»]. Retrieved from <https://auc.org.ua/> (date of access: 21.08.2025) [in Ukrainian].